

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ประวัติความเป็นมา

วัดมหาธาตุ สร้างตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา เดิมเรียกว่า **วัดสลัก** เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี อาณาเขตของพระนครอยู่ริมแม่น้ำทั้ง ๒ ฟัง โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่กลางพระนคร วัดสลักอยู่ในเขตพระนครฝั่งตะวันออกมีฐานะเป็นพระอารามหลวง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี และโปรดให้สร้างพระบรมมหาราชวังขึ้นทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา วัดสลักอยู่ระหว่างกลางของพระบรมมหาราชวังและพระราชวังบวรสถานมงคล ปีพุทธศักราช ๒๓๒๖ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท โปรดให้บูรณะวัดสลักขึ้นใหม่ และทรงทำนุบำรุงพระอารามนี้เป็นพิเศษตลอดพระชนมายุ ด้วยปรากฏในตำนานวัดว่า เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๑๐ ขณะใกล้จะเสวยกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ได้ล่องเรือจากกรุงศรีอยุธยามาตามลำน้ำเจ้าพระยา เมื่อถึงวัดสลักก่อนจะเลี้ยวเข้าคลองบางกอกใหญ่ พบเรือลาดตระเวนของพม่าจึงคว้าเรือลงซ่อนตัว แล้วอธิษฐานขออำนาจพระพุทธรูปในพระอุโบสถเป็นที่พึ่งว่า ถ้าวอดพ้นจากข้าศึกไปได้ภายหน้าได้เป็นใหญ่จะมาบูรณปฏิสังขรณ์วัดสลักให้รุ่งเรือง ฉะนั้น เมื่อดำรงพระอิสริยยศกรมพระราชวังบวรสถานมงคล จึงโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดสลักตามที่ตั้งพระทัยไว้ โดยเริ่มการบูรณะไปพร้อมกับการสร้างพระราชวังบวรสถานมงคล แล้วได้พระราชทานนามว่า **วัดนิพพานาราม**

ปีพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้ใช้วัดนิพนพานาราม เป็นสถานที่สังคายนาพระไตรปิฎก พระราชทานนามใหม่ว่า **วัดพระศรีสรรเพชญ์** จึงเป็นวัดที่ประทับของ สมเด็จพระสังฆราชครั้งแรก และเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชองค์อื่นต่อ ๆ มาจนถึง รัชกาลที่ ๓ หลังจากนั้นประทับ ณ พระอารามต่าง ๆ

ปีพุทธศักราช ๒๓๔๖ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้พระราชทานนามให้แก่ พระอารามแห่งนี้ใหม่ เป็น **วัดมหาธาตุ** อันเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และเป็นที่ประทับ ของสมเด็จพระสังฆราช

สมัยรัชกาลที่ ๒ โปรดให้ปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งคณะสมณทูตไทยนำมาจากเมืองอนูราช ประเทศลังกา เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๖๑ ทางเหนือพระระเบียงด้านตะวันออก ส่วนอีก ๒ ต้น พระราชทาน ไปยังวัดสระเกศและวัดสุทัศนเทพวราราม

สมัยรัชกาลที่ ๓ ขณะที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงสมณเพศได้ประทับที่ วัดมหาธาตุ และมีพระราชดำริจะสถาปนาพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายจึงเสด็จไปประทับ ณ วัดราชาธิวาส พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้บูรณะวัดมหาธาตุทั้งพระอาราม พร้อมได้โปรดให้หลวงเทพ รจนา หล่อรูปสมเด็จพระสังฆราช (ศุข ญาณสังวร) ขึ้นไว้บูชา ครั้งแรกตั้งไว้ที่หอพระนากในวัด พระศรีรัตนศาสดาราม ต่อมารัชกาลที่ ๔ โปรดให้ย้ายมาไว้ในพระวิหารวัดมหาธาตุ การบูรณะวัดมหาธาตุ ดำเนินการเสร็จสิ้นในรัชกาลที่ ๔ และได้เสด็จพระราชดำเนินทรงยกขอฟ้าพระอุโบสถและโปรดให้ช่างเขียน ภาพจิตรกรรมที่ผนังพระอุโบสถ และโปรดให้สร้างพระวิหารน้อยหรือพระวิหารโพธิ์ลังกา ตรงที่ตั้งตำหนัก ซึ่งเคยประทับเมื่อทรงผนวชทางตะวันออกของต้นพระศรีมหาโพธิ์

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้พื้นที่ของวัดมหาธาตุเป็นสถานที่สร้าง พระเมรุพระราชทานเพลิงพระศพพระราชวงศ์ชั้นสูงเป็นครั้งแรก ใช้สนามนอกพระระเบียงหน้าวัดเป็นที่ตั้ง พระเมรุ ส่วนดอกไม้เพลิงตั้งในบริเวณท้องสนามหลวง

ปีพุทธศักราช ๒๔๓๒ โปรดให้ย้ายการบอกพระปริยัติธรรมมาจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จัดตั้ง เป็นบาลีวิทยาลัยที่วัดมหาธาตุเรียกว่า **มหาธาตุวิทยาลัย** ทรงพระราชทานเงินเดือนและค่าใช้จ่าย ทุกประการในวิทยาลัย ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๓๖-๒๔๓๘ วัดมหาธาตุเป็นที่ตั้งของ **สภาอุณาโลมแดง หรือสภาภาษาชาติชั่วคราว** ภายหลังจึงย้ายไปตั้งที่ศิริราชพยาบาล

ปีพุทธศักราช ๒๔๓๗ โปรดให้สร้างอาคารถาวรวัดฤๅซึ่งเรียกว่า **สังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย** ขึ้น ทางทิศตะวันออกของพระอาราม โดยมีพระราชดำริจะใช้ในงานพระศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร หลังจากนั้นจะทรงอุทิศถวายแก่มหาธาตุวิทยาลัย เพื่อเป็นที่เรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูง ซึ่งได้พระราชทานนามว่า **มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** แต่อาคารหลังนี้ มาสร้างเสร็จในรัชกาลที่ ๖ ส่วนงานพระศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงย้ายไปจัดที่พระเมรุพิมาน วัดบวรสถานสุทธาราม

ปีพุทธศักราช ๒๔๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ ส่วนพระองค์ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ๑,๐๐๐ ชั่ง อุทิศเป็นค่าใช้จ่ายในการบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่แล้วได้พระราชทานสร้อยนามพระอารามเพิ่มว่า **วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์** เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ

ในรัชกาลที่ ๖ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคารถาวรวัตถุเป็นที่ตั้งหอพระสมุดสำหรับพระนคร เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ และโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์พระอารามในส่วนที่ชำรุดทรุดโทรม ต่อมาในรัชกาลที่ ๗ ได้มีการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่

สถานะและที่ตั้ง

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ ๓ ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีที่ดินตั้งวัด เนื้อที่ ๓๖ ไร่ ๔๕ ตารางวา

สิ่งสำคัญในพระอาราม

พระอุโบสถ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทโปรดให้สร้าง อยู่หลังพระมณฑปคู่กับพระวิหาร โดยได้รับการบูรณะในรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลต่อ ๆ มา

พระอุโบสถเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ลักษณะทรงไทยฐานสูง หลังคามุงกระเบื้องเคลือบสีประดับช่อฟ้า ใบระกา หน้าบันเป็นไม้แกะสลักปิดทองประดับกระจก ตรงกลางเป็นภาพนารายณ์ทรงครุฑจับนาค รอบพระอุโบสถมีเสมาตั้งประจำ ๔ ทิศ ใบเสมาสลักเป็นภาพครุฑขุดนาค ผนังภายในมีภาพจิตรกรรม ฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ ๔

พระประธาน ในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทโปรดให้พระยาเทวารังสรรค์ช่างวังหน้าเป็นผู้ปั้น พระนามว่า **พระศรีสรรเพชญ์**

พระวิหาร สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงสร้าง อยู่ด้านหลังพระมณฑปด้านขวาของพระอุโบสถเดิม ยาว ๑๒ ห้อง ได้รับการบูรณะซ่อมแปลงขยายให้มีมุขหน้าหลังในรัชกาลที่ ๓

พระวิหารเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ลักษณะทรงไทยฐานสูง มีมุขโถงด้านหน้าและด้านหลัง ชายคามุขรองรับด้วยเสาสีเหลี่ยม ๖ ต้น ระหว่างเสากันเป็นกำแพงกรุกกระเบื้องปรุ มีบันไดขึ้นสู่มุขด้านหน้าและหลังด้านละ ๒ บันได ผนังด้านเหนือ และได้มีหน้าต่างด้านละ ๑๒ ช่อง ด้านตะวันออกและตะวันตกมีหน้าต่างด้านละ ๔ ช่อง มีประตูอยู่กลาง

ด้านละ ๑ ประตู หน้าบันด้านหน้าและหลังเป็นรูป
ตราพระราชลัญจกรในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้ามหาวชิรมหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ด้านข้าง
มีภาพเทพพนมเหาะ ด้านละ ๓ องค์ ภายใน
ประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ๕ องค์ ได้แก่
พระประธานเป็นพระพุทธรูปก่ออิฐปางมารวิชัย
สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท โปรดให้
พระยาเทวารังสรรค์ช่างวังหน้าเป็นผู้ปั้น ๑ องค์
พระพุทธรูปศิลาแดงปางมารวิชัย ๑ องค์ (ย้ายมา
จากพระวิหารแก้ววัดสลัก) และอีก ๓ องค์ (ย้ายมาจากวัดพระเชตุพน ในรัชกาลที่ ๑)

พระมณฑป สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทโปรดให้
สร้างเมื่อสถาปนาพระอาราม อยู่ด้านหน้าของพระอุโบสถและ
พระวิหาร เดิมมียอดเป็นปราสาท เนื่องจากนำตัวไม้เครื่องบนปราสาท
ซึ่งมีพระราชดำริจะสร้างในพระราชวังบวรสถานมงคล มาสร้างถวาย
เป็นพุทธรูป ต่อมาเกิดเพลิงไหม้ยอดพระมณฑปจึงโปรดให้บูรณะใหม่
โดยแก้หลังคาเป็นทรงโรง แล้วสร้างพระมณฑปทองยอดปราสาทสูง
๑๐ วา ไว้ภายใน เป็นที่ประดิษฐาน **พระเจดีย์ทองศรีรัตนมหาธาตุ
บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ** รอบพระมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูป
๔ ปาง คือ ปางประสูติ ปางตรัสรู้ ปางปฐมเทศนาและปางปรินิพพาน
ผนังทั้ง ๔ ด้าน มีพระพุทธรูปสำริด สมัยกรุงสุโขทัย และ
กรุงศรีอยุธยา ซึ่งอัญเชิญมาจากหัวเมืองเหนือในรัชกาลที่ ๑ ตั้งอยู่
รวมทั้งสิ้น ๒๘ องค์

พระมณฑปเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ลักษณะแบบ
สถาปัตยกรรมไทยโบราณ ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสฐานสูง มีบันไดและประตู
ทางเข้าด้านละ ๑ ช่อง หน้าต่างด้านละ ๔ ช่อง ชุ่มประตูหน้าต่างเป็นปูนปั้นลายใบเทศทรงมณฑป
หลังคาลาด ๒ ชั้น ประดับช่อฟ้า ใบระกา หน้าบันเป็นไม้แกะสลักปิดทองประดับกระจกภาพพระลักษณะ
ทรงหนุมานยืนแท่น แวดล้อมด้วยลายกระหนกใบเทศและภาพเทวดาเหาะ

พระระเบียง สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทโปรดให้
สร้างล้อมรอบพระอุโบสถ พระวิหาร และพระมณฑป เดิมเสารายเป็น
เสาย่อเหลี่ยมไม้สิบสอง ในรัชกาลที่ ๓ โปรดให้ซ่อมแปลงใหม่และ
ได้รับการบูรณะในรัชกาลต่อ ๆ มาอีกหลายครั้ง มีประตูเข้าออก
ด้านละ ๑ ประตู ภายในมีพระพุทธรูปซึ่งอัญเชิญมาจากที่ต่าง ๆ
รวม ๑๑๒ องค์ ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๔๖๗ วัดมหาธาตุได้บูรณะ
จัดทำบัลลังก์และปิดทองพระพุทธรูปใหม่

พระปราสาทและเจดีย์ราย ประดิษฐาน
ภายในวงพระระเบียงด้านเหนือพระวิหาร และ
ด้านใต้ของพระอุโบสถมีพระเจดีย์ด้านละ ๒ ด้าน
พระปราสาทด้านละ ๒ องค์ พระปราสาท ๒ องค์
ด้านหน้าพระมณฑป สร้างสมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นที่บรรจุ
อัฐิธาตุของสมเด็จพระสังฆราช (ศุข ญาณสังวร)
และสมเด็จพระสังฆราช (มี) นอกนั้นเป็นของเดิม
ที่สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาททรงสร้าง

พระเจดีย์และพระปราสาท พระเจดีย์
๔ องค์ ก่ออิฐถือปูนทรงเหลี่ยมย่อไม้สิบสองและ
ย่อไม้ยี่สิบ พระปราสาท ๒ องค์ ด้านข้างพระอุโบสถและพระวิหารเป็นแบบย่อไม้ยี่สิบ พระปราสาทที่มุม
ตะวันออกเฉียงใต้ของพระมณฑปมีฐานสูงย่อไม้สิบสอง มีกำแพงแก้วระกอบเสาศิวเมธิตรงมณฑล มีบันได
ทางขึ้น ๔ ด้าน องค์พระปราสาทย่อไม้ยี่สิบ ภายในซุ้มทั้ง ๔ ประดิษฐานพระพุทธรูปซุ้มละ ๑ องค์
พระปราสาทด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระมณฑป มีฐานสูงย่อไม้สิบสอง มีกำแพงแก้วทึบระกอบเสาศิว
เมธิตรงมณฑล มีบันไดขึ้น ๔ ด้าน องค์พระปราสาทย่อไม้สิบหก มีซุ้มทั้ง ๔ ทิศ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืน

ศาลาการเปรียญ สร้างสมัยรัชกาลที่ ๓
แทนหลังที่สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท
ทรงสร้าง อยู่ด้านหลังพระอารามทางใต้ของ
คณะสลัก เดิมเป็นศาลาขนาด ๑๐ ห้อง มีฝารอบ
หลังคา ๒ ชั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๖๕ ได้ซ่อม
แปลงใหม่ประดับช่อฟ้า ใบระกา ภูพินและอาสนะ
ด้วยกระเบื้องซีเมนต์ และในปีพุทธศักราช ๒๔๖๙
ได้ต่อมุขทางด้านหน้าออกไปอีก

พระตำหนักสมเด็จพระสังฆราช สร้างขึ้นหลังจากสร้างวัด เนื่องจากวัดมหาธาตุได้เป็นที่ประทับ
ของสมเด็จพระสังฆราช ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๓๓๖ เป็นต้นมา สมัยรัชกาลที่ ๒ คงจะมีการสร้างเพิ่มเติมอีก
จึงปรากฏว่ามีพระตำหนักสมเด็จพระสังฆราชอยู่ ๒ หมู่ คือ หมู่ตะวันตกซึ่งเป็นพระตำหนักตึก
ขนาด ๑๑ ห้อง ๒ หลัง ตรงกลางเป็นหอสวดมนต์โถง พระตำหนักตึกนี้สันนิษฐานว่าเป็นพระตำหนัก
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดให้สร้างเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช (ศุข ญาณสังวร)
ส่วนพระตำหนักอีกหมู่อยู่ตรงตึกห้องพระโรงเป็นพระตำหนักไม้หลายหลังประดับช่อฟ้า ใบระกา

การบูรณปฏิสังขรณ์พระตำหนักสมเด็จพระสังฆราชเริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ เป็นต้นมา ในปี
พุทธศักราช ๒๓๘๗ ได้รื้อพระตำหนักฝากระดานของเดิมหมดทั้งหมู่ สร้างเป็นตึกห้องพระโรงสำหรับ
เป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชขึ้นหลังหนึ่งเต็มพื้นที่ สร้างหอเย็นหลังหนึ่งคู่กับหอไตร กุฏิ ๗ หลัง
และกำแพงล้อมรอบบริเวณ

พระวิหารโพธิลังกา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระวิหารน้อย สร้างในรัชกาลที่ ๔ ณ สถานที่ซึ่งเคยเป็น พระตำหนักที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงผนวช ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ ต้นพระศรีมหาโพธิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็น สถานศึกษาชั้นอุดมศึกษาของพระสงฆ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาครั้งแรก

พระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย เปิดการศึกษาตั้งแต่วันที่ ๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๓๒ ภายหลังมีพระบรมราชโองการให้เปลี่ยนนามใหม่เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๓๙ เป็น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้วยมีพระราชประสงค์จะให้เป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติ

ปัจจุบัน พระธรรมสุธี (พีร์ สุขาโต) เป็นเจ้าอาวาส